

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGÅVE

Vald, overgrep og utviklingshemming- ei kvalitativ studie av det valdsførebyggande programmet, VIP.

Violence, abuse and intellectual disability- a qualitative study assessing the violence preventive program, VIP.

Kandidatnummer: 541

Antal ord: 7374

BSV5-300

Fakultet for helse- og sosialvitenskap (FHS)/ Institutt for velferd og deltaking /HVL Sogndal/Vernepleie

16.05.2022

Eg stadfestar at arbeidet er sjølvstendig utarbeida, og at referansar/kjeldetilvisingar til alle kjelder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1

Abstract

People with intellectual disabilities have a particularly high risk of being exposed to violence and abuse. The VIP program is a violence prevention program for people with intellectual disabilities. The program provides knowledge about violence and abuse to people with intellectual disabilities, so that they can protect themselves from and identify such incidents. In this study a qualitative method was used. I did interviews where the interviewees were VIP instructors. The results shows why people with intellectual disabilities are particularly vulnerable, what knowledge they have about violence and abuse, and what the violence prevention program VIP can offer the participants.

Forord

Bacheloroppgåva mi har teke føre seg vald, overgrep og utviklingshemming. Oppgåva rettar seg mot seg spesifikt mot VIP-programmet som er eit valdsførebyggande program for personar med utviklingshemming. Eg vil takke rettleiar for at eg fekk moglegheit for å delta i prosjektet som student på Høgskulen på Vestlandet og for god rettleiing gjennom skriveprosessen.

Takk til familie og venar for støtte og motivasjon gjennom oppgåveskrivinga.

Og spesielt takk til medstudentar for godt samhald gjennom mi tid som student ved Høgskulen på Vestlandet.

Innholdsliste

Abstract.....	1
Forord.....	2
1.0 Innleiing.....	4
2.0 Metode.....	8
2.1 VIP-prosjektet	8
2.2 Forkunnskap	9
2.3 Informantar	9
2.4 Datainnsamling	10
2.5 Transkripsjon.....	11
2.6 Analyse og koding.....	12
2.7 Reliabilitet og validitet.....	12
2.8 Etske omsyn.....	13
3.0 Resultat	13
3.1 Sårbarheitsfaktorar.....	13
3.2 Kunnskap om seksualitet, vald og overgrep	15
3.3 Førebygging	16
4.0 Drøfting.....	18
4.1 Sårbarheitsfaktorar.....	18
4.2 Kunnskap om seksualitet, vald og overgrep	20
4.3 Førebygging	21
4.4 Styrkar og svakheitlar	22
5.0 Oppsummering.....	23
6.0 Litteraturliste	24
7.0 Vedlegg	27
7.1 Vedlegg 1, Samtykkeskjema	27
7.2 Vedlegg 2, Intervjuguide	31
7.3 Vedlegg 3, NSD Godkjenning	33
7.4 Vedlegg 4, Koder.....	35

1.0 Innleiing

«Mennesker med psykisk utviklingshemming utsettes for minst like mye vold som befolkningen for øvrig, og er trolig mer utsatt for seksuelle overgrep» (Grøvdal, 2013, s. 13).

Sitatet over er henta frå rapporten *Mellom frihet og beskyttelse?* (2013). Rapporten peiker på ein mogeleg samanheng mellom sårbarheitsfaktorar for vald og overgrep, og menneske med utviklingshemming (Grøvdal, 2013, s. 13). Denne sårbarheita kallar Dahl & Sørensen (2020, s. 21) for risikoutsett. Kven som helst kan på eit tidspunkt vere risikoutsett (Dahl & Sørensen, 2020, s. 21). Til dømes på grunn av ei kognitiv funksjonsnedsetting (Dahl & Sørensen, 2020, s. 38). Det vil seie at ein truleg har større sjans for å bli utsett for vald og overgrep, enn andre. Å vere risikoutsett kan dreie seg om både indre og ytre faktorar (Dahl & Sørensen, 2020, s. 21).

Alle menneske er ulike med forskjellige behov og føresetnader, personar med utviklingshemming er ikkje eit unntak (Grøvdal, 2013, s. 13). Grada av utviklingshemming kan variere frå djup-, alvorlig-, moderat-, til lett grad (NAKU, 2021). Ein nyttar ofte IQ som ein peikepinn under utredning av diagnosen. Dersom IQ-en er under 70, tilsei det at vedkommande kan ha utviklingshemming. Utfordringane eller behovet for støtte skal ha oppstått før ein er myndig (Ellingsen, 2014, s. 22). Kort sagt omfattar dette utfordringar som oppstår under utvikling. Det kan vere sosiale utfordringar, åtferdsvanskar, sein språkutvikling, svekka motoriske ferdigheter, eller andre grunnar som gjer at vedkommande treng ekstra tilrettelegging i kvardagen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2016).

Når det kjem til seksuelle overgrep, viser ein studie til at behovet for støtte og tilrettelegging i kvardagen kan vere ein sårbarheitsfaktor i seg sjølv (Stobbe et al., 2021, s. 136). Dette hjelpebehovet rettar seg ikkje berre mot at tenesteytarar kan misbruke makta dei forvaltar. Nokre tenestemottakarar har hjelparar eller tenesteytarar omkring seg mesteparten av døgnet (Grøvdal, 2013, s. 88). Dette kan gjere at tenestemottakarar vert sett på som enkle å manipulere eller utnytte, noko som kan medføre auka sårbarheit (Dahl & Sørensen, 2020, s. 22). Studien viser òg til at personar med lett grad av utviklingshemming tilsynelatande er meir risikoutsett for å oppleve vald og overgrep enn andre med utviklingshemming, som har lågare

kognitivt funksjonsnivå (Stobbe et al., 2021, s. 135). I følge Stobbe et al. (2021, s.135) kan dette ha sammenheng med deira kapasitet for deltaking i sosiale samanhengar.

Det finnst mange definisjonar på vald. Eg har valt å bruke Isdal (2000) sin definisjon, fordi handlingane vert retta mot personen som utøver valda og tek opp kva valda kan medføre for den utsette (Isdal, 2000, s. 36).

«Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil» (Isdal, 2000, s. 36).

Omgrepet vald er komplekst. Det tek ikkje berre føre seg vald av fysisk-karakter, men òg vald av psykisk-karakter. Det er òg nemneverdig at psykisk og fysisk vald kan bli nytta på same tid (Dahl & Sørensen, 2020, s. 60).

Vald med psykisk karakter viser seg ofte gjennom åtferd som tek kontroll over livet til nokon andre. Det kan til dømes dreie seg om å bestemme kven nokon kan vere saman med, å manipulere eller true nokon (Dahl & Sørensen, 2020, s. 61). Dette er vald som kan vere vanskelig å observere hjå den utsette, då den kontrollerer sinnet, ikkje fysikken (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020). I følge Isdal (2000) viser denne typen vald seg ofte i relasjonar der ein står kvarandre veldig nær (Isdal, 2000, s. 49). Fysisk vald er vald der det nyttast fysisk kraft for å skade nokon. Dømer på dette kan vere å bruke makt, halde nokon fast, å kvele, bite, sparke, lugge eller slå (Dahl & Sørensen, 2020, s. 60). I motsetning til psykisk vald kan skadane vere synlege og i verste tilfelle føre til død (Dahl & Sørensen, 2020, s. 61). Likevel er det viktig å nemne at det òg kan oppstå skader etter fysisk vald som er utfordrande å observere. Det kan oppstå psykiske utfordringar, på grunn av påkjenninga det har vore å bli utsett for denne typen vald over tid (Dahl & Sørensen, 2020, s. 60).

Seksuelle overgrep er òg vald, då overgrepet kan innebære både fysisk og psykisk vald (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018). Dahl & Sørensen (2020, s. 65) meiner det er viktig å ikkje sjå seg blind på at seksuelle overgrep berre omhandlar seksuelle behov frå utøvaren si side. Det kan vere meir komplekst enn som så. Seksuelle overgrep kan også handle om å misbruke eller hemne seg på nokon.

Dermed rettar seksuelle overgrep seg ofte mot både fysisk og psykisk makt (Dahl & Sørensen, 2020, s. 65).

«Et seksuelt overgrep er enhver seksuell eller seksualisert handling som er rettet mot eller omfatter noen som ikke har gitt, eller er i stand til å gi, sitt samtykke til at handlingen finner sted» (Dahl & Sørensen, 2020, s. 64).

Forfattarane tek opp samtykke i sin definisjon av omgrepet. Dersom ein av partane seier nei eller ikkje klarar å uttrykke seg i ein situasjon som kan vere eller er seksuell, kan det kategoriserast som eit seksuelt overgrep (Dahl & Sørensen, 2020, s. 65).

Personar med utviklingshemming har òg framtidsdraumar. Nokre ynskjer seg bil, hus, kjæraste eller ektefelle. Ser ein livet til andre menneske i samfunnet utanfrå, er det dette vaksne folk har. For personar med utviklingshemming kan det vere vanskelig å realisere desse draumane. Dette synet på vaksenlivet kan føre til at ein er utsett for å oppleve vald og overgrep, fordi ein til dømes tenkjer at eit forhold mellom to vaksne menneske må innebere ein seksuell relasjon (Olsen et al., 2020, s. 35). I følge Eknes (2000, s. 322) kan det oppstå utfordringar knytt til seksualitet og utviklingshemming. Mange tenesteytarar planlegg store delar av livet for tenestemottakarar, men gløymer seksualitet som eit behov vedkommande kan ha (Eknes, 2000, s. 322). Forfattaren meiner denne gruppa av tenestemottakarar har behov for opplæring og tilrettelegging, også på dette området (Eknes, 2000, s. 322).

I Noreg lærar dei fleste born om seksualitet og pubertet i skulesamanheng. Personar med utviklingshemming får ofte tilrettelagt undervisning. Dersom dei ikkje får moglegheit til å delta i den ordinære undervisninga, er det vanskelig å seie om dei har fått seksualundervisning og tileigna seg den same kunnskapen (Olsen et al., 2020, s. 31). Brown & McCann (2018, s. 128) har i si forskning undersøkt haldningane personar med utviklingshemming har til seksualitet. I artikkelen kjem det fram eit behov for kunnskap på dette området. I følge forfattarane har denne gruppa eit ønske og behov for mellom anna å lære korleis ein kan ta gode val og bygge trygge relasjonar. Fleire av intervjuobjekta seier dessutan at seksualundervisning er nokon dei ikkje har fått (Brown & McCann, 2018, s. 128).

Forskning viser at personar med utviklingshemming manglar kunnskap om vald og overgrep. Dette kan føre til at personar med utviklingshemming har vanskar med å identifisere vald og overgrep, dermed kan det vere utfordrande å beskytte seg sjølv i truande situasjonar (Wilczynski et al., 2015, s. 9). Åker et al. (2021) etterlyser kunnskapsauke for personar med utviklingshemming om vald og overgrep, for å førebygge at dette problemet vert meir utbredt i Noreg. Saman med Likestillingscenteret, Nok.Hamar, Sekretariatet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har dei sett i gong «Viktig Interessant Person»-prosjektet (VIP). Prosjektet har fokus på valdsførebygging og deltakarane er personar med utviklingshemming. Gjennom programmet får deltakarane kunnskap om vald og overgrep, som kan bidra til førebygging (Åker et al., 2021).

Vernepleiarar som yrkesutøvarar har gjennom utdanninga bygd seg opp særskilt kunnskap om utviklingshemming (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005, s. 4). Yrkesutøvinga medfører eit ansvar for å ivareta og forvalte lovverk, for å skape trygge og gode rammer for tenestemottakarane (Nordlund et al., 2015, s. 99). Ei av lovene som er sentrale i arbeidet med menneske med utviklingshemming er helse- og omsorgstenestelova (helse- og omsorgstjenesteloven, 2011).

Kommunen skal ha særleg oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen skal legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep. (helse- og omsorgstjenesteloven, 2011, § 3-3a)

Med heimel i forvaltingslova vert det tenesteytarar sitt ansvar å ivareta denne lova (forvaltningsloven, 1967, § 1). Dermed må vernepleiarar i tillegg til å kunne observere teikn på vald og overgrep, også kunne bidra til førebygging av slike hendingar (helse- og omsorgstjenesteloven, 2011, § 3-3a). Denne oppgåva vil dermed vere av relevans for meg som vernepleiar, for å kunne vere i stand til å ivareta lovverket eg skal forvalte i mi yrkesutøving (Nordlund et al., 2015, s. 99).

Eg ynskjer å tileigne meg meir kunnskap om kvifor personar med utviklingshemming er ei spesielt sårbar gruppe, når det kjem til vald og overgrep. Samt korleis eit valdsførebyggande program som VIP, kan bidra til å førebygge vald og overgrep for denne gruppa. Med bakgrunn i VIP-prosjektet er problemstillinga for denne oppgåva:

«Korleis beskriv VIP-instruktørar kursdeltakarane sin kunnskap om vald og overgrep, deira sårbarheit for å bli utsett for slike handlingar og betydninga av førebyggingsprogrammet VIP?»

2.0 Metode

For å hente inn data, vart det teke i bruk ei kvalitativ metode, i form av semistrukturerte intervju (Tjora, 2021, s. 127). Det vil seie at informasjonen kjem frå at andre menneske deler sine tankar og opplevingar (Jacobsen, 2015, s. 56). Semistrukturerte intervju er synonymt for dybdeintervju (Tjora, 2021, s. 127). Ved bruk av denne typen intervju legg ein til rette for opne samtalar mellom intervjuarar og informantar, og kan dykke under overflata av temaet (Tjora, 2021, s. 128).

I denne oppgåva har eg valt å bruke Stegvis Deduktiv Metode (SDI). Metoden har seks overordna trinn som tek for seg den kvalitative prosessen, frå datamaterialet vart henta inn, til ein ser dette i samanheng med teori (Tjora, 2021, s. 20). I denne delen av oppgåva vil trinn ein til fire komme til syne (Tjora, 2021, s. 21).

2.1 VIP-prosjektet

VIP står for «Viktig Interessant Person». Det er eit valdsførebyggande program som rettar seg mot personar med utviklingshemming. Programmet kjem hovudsaklig frå forskning som er gjort i Australia. Sverige brukte forskinga vidare for å starte opp eit valdsførebyggande program for menneske med utviklingshemming. Noreg har no hengt seg på Sverige og starta VIP. Likestillingssenteret, Nok.Hamar, Sekretariatet og Barne- ungdoms og familiedirektoratet vore sentrale i arbeidet med VIP her i landet. Som eit pilotprosjekt har Likestillingssenteret utdanna instruktørar til VIP-programmet i elleve kommunar. Kommunane utdanna sine instruktørar innan året 2021 var omme (Åker et al., 2021).

På VIP-kursa skal deltakarane med utviklingshemming få auka kunnskap om førebygging av vald og overgrep. Kurset tek for seg tolv overordna tema, som rettar seg mellom anna mot kjensler, grenser og val (Åker et al., 2021).

Tema	Repetisjon
1. Introduksjon	12. Forendring og avslutning
2. Følelser	7. Skyld og skam
3. Forsvar	8. Kommunikasjon
4. Vold	9. Makt og maktesløshet
5. Risiko og valg	10. Verdier
6. Jeg som person	11. Grenser og sikkerhet

Figur 1. Temaer i VIP-kurset (Åker et al., 2021). Brukt med løyve frå forfattar.

Etter gjennomføring av kursa i Noreg, er det sett i gong et forskingsprosjekt for å kartlegge kva effekt det har hatt på deltakarane, korleis instruktørane har opplevd VIP-kursa, samt samarbeidet med dei ulike instansane (Åker et al., 2021). Som student har eg fått moglegheit til å delta i forskingsprosjektet. Mi rolle har innebore å intervjuje instruktørar frå pilotkommunane. Både som ein del av evalueringa av programmet, men òg for å belyse problemstillinga i denne oppgåva.

2.2 Forkunnskap

I yrkeslivet har eg møtt ulike menneske med utviklingshemming. Før den tid, hadde eg ikkje gjort meg opp noko formeining om at førebygging av vold og overgrep var naudsynt for denne gruppa. Eg hadde ikkje reflektert over kva det ville seie å vere risikoutsett, før nokre av tenestemottakarane med utviklinghemming plutselig byrja å fortelle. Dei fortalte om korleis andre menneske hadde trakka over grensene deira, både fysisk og psykisk. Måten dei fortalte om hendingane på var oppsiktsvekkande for meg. Ordlegginga var kvardagsleg og dei var lattermilde. Kroppsspråket tilsa at tenestemottakarane ikkje hadde opplevd hendingane som grenseoverskriding eller overgrep. Deira tolking av hendingane var urovekkande frå min ståstad. Då forstod eg kva det ville seie å vere risikoutsett, og at det sannsynlegvis finnast eit stort behov for eit valdsførebyggande program for menneske med utviklingshemming. Difor vekte det interesse hjå meg då eg fekk høyre om VIP-prosjektet, som tek opp nettopp dette.

2.3 Informantar

Denne delen av prosessen tek for seg steg ein i SDI-metoden. Steget omhandlar utvalstesten, kva vala av informantane var baserte på (Tjora, 2021, s. 21). Dei fem informantane som deltok i intervjuet til denne oppgåva, er instruktørar i VIP-prosjektet.

Instruktørane hadde bygd seg opp særskilde erfaringar og kunnskap som kurshaldarar. Dermed tilsa posisjonen deira at dei kunne gi oss relevant informasjon, gjennom semistrukturerte intervju (Tjora, 2021, s. 145). Ettersom at denne oppgåva er ein del av eit større forskingsprosjekt, var informantane rekruttert, kontakta og informert på førehand. To av informantane er utdanna helsefagarbeidarar, ein av dei med vidareutdanning i psykisk helsearbeid. Begge hadde arbeidserfaring med menneske med utviklingshemming. Den tredje informanten er sjukepleiar, tilsett i habiliteringstenesta. Fjerde informant jobba som miljøterapeut i eit bufellesskap for personar med autisme. Femte informant er utdanna vernepleiar.

Vidare i analysearbeidet vert data frå to av intervjua brukt. Grunnlaget for dette valet er at det leggst opp til ei empirinær og detaljert koding i SDI-metoden, noko som er tidkrevjande (Tjora, 2021, s. 219). Innanfor ramma av denne oppgåva har eg i samarbeid med rettleiar vurdert at koding og analyse frå to intervju gir tilstrekkeleg med data for å belyse problemstillinga mi. Dei to intervju som vert brukt i analysearbeidet og dannar grunnlag for resultata, er intervjuet med sjukepleiaren som var tilsett i habiliteringstenesta. Informanten vert omtalt som «informant 1» vidare i oppgåva. Det andre intervjuet er henta frå helsefagarbeidaren med vidareutdanning i psykisk helsearbeid, som er «informant 2». Informant 1 hadde teke opplæring som instruktør, men stod i hovudsak for koordineringa av VIP i si kommune. Informant 2 hadde gjennomført to kurs, eit for kvinner og eit for menn.

2.4 Datainnsamling

I samarbeid med ein medstudent, gjennomførte eg fem semistrukturerte intervju. Før intervju fann stad fekk informantane tilsendt samtykkeskjema (vedlegg 1) og den endelige intervjuguiden (vedlegg 2). Guiden inneheldt spørsmål med rom for oppfølgingsspørsmål. Grunnlaget for bruken av intervjuguide var å gjere intervju så organiserte som mogeleg, for både intervjuarar og informantar (Tjora, 2021, s. 167). Lengda på intervju var rundt ein klokke time. Sjølv om dette var dybdeintervju der vi ønska å ha ei samtale med rom for avsporingar og utdjupingar, prøvde vi å balansere dette med den oppsette tida. Ettersom at informantane fekk tilsendt spørsmåla i forkant, hadde dei førebudd seg på å svare innanfor tidramma. Det vart vårt ansvar som intervjuarar å hente inn relevant informasjon, innan den disponible tida (Tjora, 2021, s. 172).

Intervjusituasjonen fann stad over kommunikasjonsplattforma «Teams».

Kommunikasjonsplattforma var ei god erstatning for eit intervju i røynda, då begge partar brukte kamera slik at vi kunne sjå kvarandre (Tjora, 2021, s. 183). Dette gav informantane moglegheit til å delta frå ein valfri stad, der dei kunne kjenne seg rolige og klare til å fortelle (Tjora, 2021, s. 135). Intervjua vart tekne opp med videooptakar i teams og lagt direkte i forskingsserveren til Høgskulen på Vestlandet. Dette førte til at vi som intervjuarar kunne vere direkte deltakande under samtalen, utan for mykje fokus på å notere (Tjora, 2021, s. 180).

2.5 Transkripsjon

Transkripsjonane vart gjort i kort tid etter at intervjua fann stad. Det var eit bevisst val ettersom at det var lettare å hugse korleis informantane uttrykte seg, medan vi framleis hadde det friskt i minnet. Dermed minska det risikoen for å miste den raude tråden mellom intervjua og transkripsjonane (Tjora, 2021, s. 186). Ettersom at vi brukte videooptak, følgde vi rådet til Aksel Tjora om grundig transkripsjon (Tjora, 2021, s. 185). Det var utfordrande å sette rammer for kor mykje ein skulle inkludere, og kva ein eventuelt burde utelate frå intervjua. Vi blei einige om å transkribere ord for ord, og skreiv difor så nært som mogeleg det informantane fortalde. Dette vart gjort fordi vi på dette tidpunktet ikkje var sikre på kva informasjon vi ville finne relevant seinare i prosessen. Pausar og ord som tilsa at informantane eller intervjuarane tenkte, vart utelatt for å skape samanheng i setningane (Tjora, 2021, s. 185). Med bakgrunn i etiske omsyn, som attkjenning av informantar og av praktiske årsakar, vart målforma på transkripsjonen omgjort frå dialekt til skriftsråket nynorsk. Informantane hadde likevel nokre engelske uttrykk og dialektord som var vanskelige å få tak på, dersom dei vart omsett. Difor vart det gjort vurderingar undervegs på relevans. Arbeidsplassar og personlege opplysningar som kom fram, vart òg skrivne om til mellom anna «mi kommune», i staden for å dele opplysningar om kvar dei fann stad (Tjora, 2021, s. 186). Vi gjennomførte no steg to i SDI-metoden, der ein behandla informasjonen ein innhenta og klargjorde for neste steg, koding (Tjora, 2021, s. 21).

2.6 Analyse og koding

Transkripsjonane vart koda for å gjere datamaterialet mindre omfattande, og samstundes hente ut tyngda av informasjonen (Tjora, 2021, s. 218). Dei ulike kodane vart sett inn i ein oversiktlig tabell (Vedlegg 4). Sjølv om tyngda av informasjonen vart henta ut, var utforminga av kodene direkte og presis, for å ikkje miste viktig informasjon. Poenget med denne delen av analysen er ikkje å luke ut data, men å gjere materialet i ein mindre versjon (Tjora, 2021, s. 218). Analysearbeidet resulterte i 234 koder. Kodane delte eg vidare inn i ulike grupper. Koder frå same gruppe omtalte det same temaet. Til slutt stod det att sju kodegrupper. Sårbarheitsfaktorar, førebygging, utfordringar, kjønnsfordeling, samarbeid, kunnskap om seksualitet- vald og overgrep, og ei restgruppe. Tre av desse gruppene viste særskilt relevans for problemstillinga i denne oppgåva. Dermed vert sårbarheitsfaktorar, kunnskap om seksualitet- vald og overgrep, og førebygging, vidare brukt i som resultat. Resultata vart sett opp mot relevant forskning og teori i denne oppgåva. Dette arbeidet var steg tre og fire av SDI-modellen, der koder blir ført inn i grupper (Tjora, 2021, s. 21).

2.7 Reliabilitet og validitet

Validitet og reliabilitet er omgrep som rettar seg mot å kvalitetssikre materialet ein har innhenta (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 19).

Problemstillinga for denne oppgåva tek føre seg korleis informantane opplev deltakarane si sårbarheit for å oppleve vald og overgrep, kunnskap om seksualitet- vald og overgrep, og korleis VIP-programmet kan bidra til førebygging. Kvalitative intervju er godt eigna for å svare på ei slik problemstilling. Prosessen er beskrive heilt frå rekruttering av informantar, intervjusituasjonen, transkripsjon, til koding og analyseringa av intervjuet, som vidare leia til resultata for denne oppgåva (Tjora, 2021, s. 260).

Eg har anstrengt meg for å vise transparens gjennom å beskrive mi forståing, som har betydning for dei vala eg har teke i alle delar av prosessen. Detaljerte beskrivingar og metodiske refleksjonar bidreg til å auke reliabiliteten og validiteten i denne oppgåva (Tjora, 2021, s. 263).

2.8 Etiske omsyn

Både før, under og etter intervjuet var det etiske omsyn vi som intervjuarar måtte informere om (Tjora, 2021, s. 187). Før intervjuet vart gjennomført vart det sendt inn søknad til Norsk senter for forskingsdata (NSD, 509154). Vedlagt i søknaden ligg intervjuguiden vi som deltakande studentar hadde utforma saman med prosjektleiar. Dette var svært viktig å gjere, med tanke på bruken av video og lyd-opptak (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 150). Etter godkjenning frå NSD (vedlegg 3), sendte vi informantane samtykkeskjema og avtalte tidspunkt for intervju. Informantane signerte og sendte dokumentet tilbake til oss (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 149).

Under intervjuet vart informantane i tillegg bede om å bekrefte samtykke munnleg for deltakinga deira. Som informant kan ein kanskje tenkje at heile intervjuet avhenger av informasjonen ein gir, eller at ein øydelegg oppgåva til studentane dersom ein trekk seg eller ikkje deler visse opplysningar. Kanskje var det opplysningar informantane ønska å gi oss, men ikkje turte å gi, grunna teieplikta. Difor var det nokre ting vi informerte om før vi starta det offisielle intervjuet. At det vart gjort opptak, men dette vart lagt direkte i forskarserveren til Høgskulen på Vestlandet og sletta frå våre private datamaskiner, saman med samtykkeskjemaet dei hadde signert. Dersom dei hadde opplysningar dei ville gi oss som dei ikkje ønska skulle bli tekne opp og transkribert, kunne dei be oss om å pause opptaket. Vi ønska òg at dei skulle vere klar over at dei har kontrollen i intervjuet. Noko som medførte at dersom dei vil avslutte intervjuet, har dei sin fulle rett til dette (Tjora, 2021, s. 188). Av etiske omsyn kjem ingen personopplysningar fram i oppgåva. Gjennom transkripsjon vart innhaldet i intervjuet anonymisert (Tjora, 2021, s. 190).

3.0 Resultat

Analysearbeidet resulterte til slutt i tre kodegrupper, som er temaa i denne delen av oppgåva. (1) Sårbarheitsfaktorar, (2) Kunnskap om seksualitet, vald og overgrep og (3) Førebygging. Funna frå temaa vert presentert her.

3.1 Sårbarheitsfaktorar

Alle menneske har rett til å ikkje oppleve vald eller overgrep (Informant 1).

Begge informantane hadde ei formeining om at menneske med utviklingshemming er i ein sårbar posisjon, for å bli utsett for vald og overgrep. I intervjuet reflekterte informantane over dei komplekse faktorane som påverkar sårbarheita.

Informant 1 tok opp hjelpebehovet personar med utviklingshemming ofte har, som ein påverkande faktor.

At heile livet ditt. Altså til dømes eit normalt born er jo avhengig av hjelp og støtte frå det er nyfødd også veks det og vert meir sjølvstendig og til slutt flyttar det ut, helst før det er tretti. Når det kjem til tenestemottakarar i habilitering so opplev dei aldri dette. Dei får aldri den fulle sjølvstenda for dei er avhengige av noko form for støtte heile livet. I den eigentlege manglande prosessen der er det nokre grenser som aldri vert etablert eller som aldri vert viska ut (Informant 1).

Informant 2 retta sårbarheita mot ytre faktorar, som at det kan dreie seg om overgriparen sin posisjon og tankegang.

Eg trur det går på overgriparen, uansett kva type vald dei vert utsett for, er at dei veit eller ser at dei er lette offer. Det er lett å gå til angrep eller gå til nokon som, dei fleste fordi om dei har lett utviklingshemming så er det ikkje så veldig lang tid før dei avslørar at dei kanskje ikkje er som alle andre (Informant 2).

Informanten legg til at overgripar ofte er i nær relasjon med den utsette. Ein trygg person som vedkommande lit på.

Den kognitive funksjonsnedsettinga som utviklingshemming medfører er også noko informantane påpeikar som ein sårbarheitsfaktor. Informant 1 meiner funksjonsnedsettinga kan gjere personar med utviklingshemming lettare å overtale og manipulere. Informant 2 fortel at nokre av tenestemottakarane til informanten kunne blitt med ukjende personar heim, fordi vedkommande sa at hen elska tenestemottakaren. Informanten understrekar at det er uvanleg å uttrykke seg slik etter første møte. Og at dømet viser til at sårbarheita er eit faktum i slike situasjonar. Det kognitive funksjonsnivået til deltakarane i VIP-kurset til informant 2 varierte. Informant 1 seier at instruktørane satt saman gruppene på kursa ut frå kognitivt funksjonsnivå. Dette vart gjort slik at informasjonen skulle vere forståelig for deltakarane.

Informantane fortalte at instruktørane forklarte deltakarane at det finnst ulike typar vald og overgrep. Informant 2 seier deltakarane ikkje visste eller forstod at det finnes andre typar vald og overgrep enn berre seksuelle overgrep. Det kan til dømes dreie seg om økonomisk vald. Frå informanten sitt synspunkt verka vald å vere eit skummelt tema for deltakarane å snakke om. Informant 1 hadde same formeining om reaksjonane rundt informasjonen deltakarane fekk om vald og overgrep. Informanten fortell at under kurset informerte dei om at det finnst mellom anna økonomisk vald, og at nokon kan bruke funksjonsnedsettinga til ulempe for deltakarane. Dette var overraskande for mange.

VIP- kurset kan ifølge informantane gi deltakarane informasjon om kva rettigheter dei har som menneske, kva vald og overgrep er, dei ulike formene som finnst for vald og overgrep, og gi informasjon som deltakarane kan ha mista eller gått glipp av i utviklinga til å verte eit vakse menneske. Slik meinte informantane at VIP-kurset kan bidra til førebygging på dette området.

Grunnen til at eg tenkjer dette hjelp er fordi vi går gjennom ting som er so sjølvsgagt for mange, men som ikkje er sjølvsgagt for denne gruppa, også har vi fleire gongar der vi mellom anna går gjennom deira rettar som menneske (Informant 1).

3.2 Kunnskap om seksualitet, vald og overgrep

Informantane fortalte om viktigheita av å gi informasjon på eit tilpassa nivå. Begge informantane opplevde deltakarane sitt kunnskapsnivå rundt seksualitet som lågt. Informant 2 sa at deltakarane sjølv fortalte at seksualundervisning var noko dei aldri hadde fått.

Nei, eg tenkjer dei går glipp av so mykje. For no får jo, sei eit normalt fungerande born lærar om seksualitet og forplantning allereie i barnehagen. Medan menneske med utviklingshemming vert gjerne tekne ut av seksualundervisninga for å få ei anna undervisning på eit eige rom, dei er ikkje med på dette. Det tenkjer eg vi må få ein slutt på (Informant 1).

Informant 1 meinte at manglande på kunnskap om seksualitet kan vere ein konsekvens av at personar med utviklingshemming ofte ikkje deltek i ordinær undervisning. Og la til at dette ofte skuldast særskilde behov som medfører tilrettelagt undervisning, noko som kan føre til at dei ikkje har fått med seg den same informasjonen som jamaldringar. Sjølv om VIP-programmet i si heilheit ikkje rettar

seg direkte mot seksualundervisning, gir det deltakarane kunnskap om faktorar ein må vere bevisst på når det kjem til intime forhold, i følge informant 1. Under kurset tek dei opp tematikk som rettar seg mot å sette grenser, eigarskap over sin eigen kropp, og at ein har lov til å seie nei i situasjonar der ein føler seg utilpass.

Eg trur ikkje dei hadde så mykje kunnskap før vi starta. Men at dei sitt inne med mykje kunnskap, men om dei klarar å formidle det er eg usikker på. Vi spurte dei jo om kva dei hadde lært mest om. Då går det mykje på grenser, at alle følelsar eg har er lov og eg har lov å seie nei (Informant 2).

Informant 2 meiner at mangelen på seksualundervisning kan ha samanheng med ytre faktorar. At dette er ei gruppe som utanfrå vert sett på som at dei ikkje har behov for denne typen opplæring, då andre menneske tenkjer at personar med utviklingshemming ikkje skal gå inn i seksuelle eller intime forhold. Og at ein ønsker å skåne denne gruppa, då dei kanskje ikkje forstår informasjonen. Informant 1 seier at mykje er gjort dersom ein normaliserer tematikken, og anerkjenner at alle har ein seksualitet. Vedkommande hadde deltakarar som var med på kurset for å lære seg å seie «nei» og «stopp». Dette lærte instruktørane deltakarane ved å sette opp skodespel og tilpasse det etter kognitivt funksjonsnivå. Informanten meiner det er svært viktig å lære tenestemottakar å bruke desse orda.

I følge informantane er fokuset i VIP-kurset retta mot førebygging. Det at denne gruppa vert tatt ut av ordinær undervisning og difor kan ha manglande kunnskap rundt seksualitet, kan føre til at ein har ei større sårbarheit for å bli utsett for seksuelle overgrep og krenkelsar, trur informantane. Resultata viser til at VIP-kurset gir deltakarane informasjon og eit språk for eigne grenser og eigen kropp, noko som kan vere førebyggjande for seksuelle overgrep. Informant 1 viser til eit konkret døme på kva effekt VIP-kurset hadde hatt for ein av deltakarane.

Det var ei som sa at no hadde ho vore på VIP-kurs og for første gong hadde ho klart å seie nei til sin tidligare kjæraste. Når han kom på besøk å banka på døra å ville inn, at nei eg har ikkje lyst å ha besøk av deg. So han hadde ikkje forgripe seg på henne denne gongen (Informant 1).

3.3 Førebygging

Ordet «verktøy» går igjen i begge intervjua. Dette handlar om deltakarane sitt utbytte. Informantane snakkar om å gi deltakarane eigne verktøy. Slik informantane forklarte

omgrepet, retta det seg mot korleis VIP-kurset kan bidra til førebygging av vald og overgrep gjennom opplæring. Deltakarane fekk fiktive situasjonar der dei øvde seg på korleis ein kan gå fram for å beskytte seg sjølv. Dersom ein til dømes vert utsett hendingar som kan medføre risiko, kan dei bruke kunnskapen, altså verktøya, som ei hjelp til sjølvhjelp. Informantane meiner VIP-kurset kan bidra til førebygging av vald og overgrep gjennom å lære deltakane om førebygging.

Etter 15 år i feltet fortel informant 1 at helsepersonell får verktøy og tilbod om kurs ofte. Medan dette er første gong ho opplever at tenestemottakarar får dette tilbodet.

Dette er første gong i heile mi karriere, eg har vore i dette feltet i 12-15 år no. Det er første gong eg opplev at vi no vel å gi eit kurs til tenestemottakarane vore, som skal gi dei eit verktøy og ikkje til dei tilsette (Informant 1).

Informant 2 forklarar vidare at mange av deltakarane aldri har vore på kurs før, men at VIP-kurset kan lære dei til dømes kva vald er og dermed vil dei kunne vere obs på det når dei møter det i røynda. Informant 1 la vekt på betydinga eit slikt kurs kan ha for denne gruppa med deltakarar.

Men konsekvensen av kurset er at det kan gi dei dei verktøya dei treng for å forhindre vald eller overgrep (Informant 1).

Begge informantane tok opp at VIP-kursa gav deltakarane moglegheit til å møte likesinna menneske med mange av dei same utfordringane. Det sosiale aspektet ved å gå på kurs der ein samhandlar med andre, viste informantane viktigheita av ein møteplass.

Dei møter personar som har eit hjelpebehov på lik linje som dei sjølv har. Og som har opplevd liknande ting eller noko i same gate. So eg tenkjer nok at den følelsen av å ikkje vere åleine, gjer noko med dei (Informant 1).

Informant 2 hadde inntrykk av at ungdommar med utviklingshemming ikkje hadde nokon møteplass for å dele erfaringar, slik andre ungdommar ofte har.

Så dei blir på et vis, ein del av samfunnet vårt, men litt av dei på utsida (Informant 2).

Informanten meinte dette kunne føre til at ein følar seg utanfor. Informantane opplevde at deltakarane hadde behov for ein møteplass med rom for læring og

sosialt samvær med likesinna. Dette er noko VIP-kurset kan tilby, ein stad å høyre til. Resultata viser at ved å gi deltakarane eigne verktøy og ein stad å høyre til, kan det by på endring i åtferd hjå tenestemottakarar. Tilbakemeldingane informant 1 hadde fått, tyda på dette.

Ja altså vi har jo opplevde historier, ikkje nødvendigvis frå mi gruppe, men frå andre VIP-kurs rundt i landet. Der ein høyrer om personar med tvangsvedtak og gjerne to til ein bemanning kjem inn i eit slikt kurs, so er det noko med eit slikt kurs som gjer at dei kan avslutte heile vedtaket. Det er ikkje behov for tvangsvedtak lenger, det er ikkje behov for to til ein bemanning fordi den personen har forstått kven den er. Har eit språk for det og kan utrykke seg på ein heilt annan måte (Informant 1).

Informant 2 opplever at tilbakemeldingane tilseier at deltakarane nytta den lærdomen dei har fått på VIP-kurset, då tilbakemeldingane frå personale i bufellesskap viser til dette. Informanten forstår at det kan vere utfordrande for personale at tenestemottakarane seier nei til tilsyn, men meiner det er eit godt utgangspunkt for andre utfordringar som kan oppstå. Då deltakarane har forstått at det er lov å seie nei og sette grenser for seg sjølv, og at dei har rett på privatliv. Dei har òg lært å stå opp for seg sjølv.

Så tilbakemeldingar har kome frå fleire også for nokre av disse budde jo i bufellesskap, at tilbakemeldingar at dei nesten seier litt nei til personalet og at dei ikkje får kome inn. Men det er jo også ei god erfaring å ta med seg tenkjer eg, fordi dei har jo lov til å seie nei (Informant 2).

4.0 Drøfting

Hittil har oppgåva teke føre seg teori, metode og relevant empiri frå resultata. I denne delen av oppgåva vil teorien bli sett i samanheng med empirien. Moglege samanhengar vert drøfta opp mot problemstillinga: «Korleis beskriv VIP-instruktørar kursdeltakarane sin kunnskap om vald og overgrep, deira sårbarheit for å bli utsett for slike handlingar og betydninga av førebyggingsprogrammet VIP?». Dei tre temaa frå resultatdelen vil òg bli nytta i denne delen av oppgåva.

4.1 Sårbarheitsfaktorar

Resultata for temaet sårbarheitsfaktorar viser til at behov for hjelp og støtte i kvardagen ikkje nødvendigvis gjer personar med utviklingshemming mindre sårbare for vald og overgrep. Resultata mine viser til at hjelpebehovet kan føre til at ein ikkje

vert like vant med å ta eigne val og vere sjølvstendig i kvardagen. Personar med utviklingshemming er ofte tenestemottakarar, noko som medfører at dei har tenesteytarar rundt seg, kor ofte vil variere utifrå behov (Grøvdal, 2013, s. 88). Ein skulle tru at dette minskar risikoen for vald og overgrep. Stobbe et al. (2021, s. 136) rettar blikket mot behovet for å ha andre rundt seg. Forskinga tek opp behovet som ein risikofaktor som kan ha ein samanheng med korleis slike relasjonar blir sjåande ut (Stobbe et al., 2021, s. 136). Relasjonen kan endre seg på grunn av rolla tenesteytaren eller til dømes familiemedlem har. Måten Olsen et al. (2020) beskriv eit slikt forhold på, kan det likne på eit forhold mellom mor og born. At tenesteytarar eller andre nærstående oppfører seg på ein måte som gjer at tenestemottakaren ikkje trur ein har noko ein skulle sagt. Dette kan føre til at det opplevast vanskelig å stå opp for seg sjølv og ta eigne val (Olsen et al., 2020, s. 63). Dersom dette er tilfelle, kan det føre til at andre utnyttar utfordringane tenestemottakarar kan ha med å stå opp for seg sjølv i truande situasjonar, noko som aukar risikoen for vald og overgrep (Dahl & Sørensen, 2020, s. 22).

Funn frå dybdeintervjua med informantane viser til at sårbarheit kan pregast av ytre faktorar. Og at personar med lett utviklingshemming er minst like sårbare som personar med andre grader av utviklingshemming. Dette er oppsiktsvekkande då personar med denne grada, har det høgaste kognitive funksjonsnivået av personar med utviklingshemming (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2016). Det er lett å tru at kognitivt funksjonsnivå er ein peikepinn for auka risikoutsettheit. At «sterkare» grad av utviklingshemming fører til auka sårbarheit for å oppleve vald og overgrep (Stobbe et al., 2021, s. 136). Artikkelen til Stobbe et al. (2021, s. 136) viser til fleirtalet av personar med utviklingshemming har lett grad, med heile 85% er dei i overtal (Stobbe et al., 2021, s. 136). Personar med lett grad av utviklingshemming er ofte høgt fungerande og sosiale menneske (NAKU, 2021). Det at dei ofte har eit større sosialt nettverk enn andre med utviklingshemming, kan gjere risikoen for å oppleve vald og overgrep høgare (Stobbe et al., 2021, s. 135). Med tanke på det store omfanget av menneske ein då kan møte, kan det tenkjast at det er ei reell moglegheit for at desse personane òg kan møte delar av befolkninga som ikkje berre har gode intensjonar. Andre som ikkje er like deltakande vil kanskje ikkje ha like stor sjans for å møte dei med dårlege intensjonar (Dahl & Sørensen, 2020, s. 23).

I resultatene frå intervjuet vert òg relasjonen til overgripar teke opp. Resultatene tydar på at overgriparen ofte står nær den utsette. Dette er noko Grøvdal (2013) også tek opp i sin rapport. Ofte når ein snakkar om «vald i nære relasjonar», tenkjer ein på kjærasteforhold (Grøvdal, 2013, s. 7). Andre delar av befolkninga som er utsett for vald, møter ofte valden i eit romantisk forhold. Som nemnt innleiingsvis er dette noko mange menneske med utviklingshemming ynskjer, men fåtalet har kjæraste (Grøvdal, 2013, s. 10). Desse personane bur ofte i bufellesskap. Nærpersonane deira kan vere andre som bur i bufellesskapet, personar som jobbar i bufellesskapet, næraste pårørande eller andre dei er i kontakt med (Grøvdal, 2013, s. 7).

4.2 Kunnskap om seksualitet, vald og overgrep

Resultatene frå temaet kunnskap om seksualitet, vald og overgrep, tyder på at deltakarane sin kunnskap rundt seksualitet er låg, slik informantane beskriv det. Intervjuobjekta i artikkelen «Sexuality issues and the voices of adults with intellectual disabilities» (2018, s. 128) bekreftar at dette er eit tema dei sjølv opplev å ha lite informasjon om. Forskinga til Brown & McCann (2018) viser at dei fleste intervjuobjekta hadde fått lite undervisning om seksualitet, og at mange av dei hadde ikkje fått seksualundervisning i det heile teke (Brown & McCann, 2018, s. 128). Dette handlar ikkje berre om mangel på seksualundervisning. Det handlar om inkludering og tilrettelegging. Som born og unge lærer ein av kvarandre, spesielt når det kjem til sosialisering. Dersom personar med utviklingshemming ikkje kan sjå korleis andre på same alder oppfør seg, er det ikkje enkelt å vite kva som er akseptabelt for ein på din alder i samfunnet (Olsen et al., 2020, s. 33). Mange med utviklingshemming får spesialundervisning, kva denne undervisninga tek føre seg er ulikt etter behov (Olsen et al., 2020, s. 31). Informant 1 meiner vi må få ein slutt på at personar med utviklingshemming vert tekne ut av ordinærundervisning og at dette kan vere grunnen til at dei manglar kunnskap om seksualitet. Med utgangspunkt i det Olsen et al. (2020) skriv, kan det tyde på at han er dels einig med informanten, men det viktigaste er at ein får gitt informasjonen på ein måte som er forståelig for den det gjeld. Det vil seie at informasjon må tilpassast (Olsen et al., 2020, s. 32). Mine resultat frå intervjuet viser at denne gruppa ofte skånast, i staden for at det vert tilrettelagt ut frå kognitivt funksjonsnivå.

Resultata frå intervju viser til at det er eit tabubelagt tema. Og at mange meiner at å innleie intime forhold eller utvikle sin seksualitet ikkje er relevant for denne gruppa. Dersom personar med utviklingshemming skal tileigne seg kunnskap om seksualitet og dei ikkje har fått kunnskapen gjennom seksualundervisning på skulen, må informasjonen kome frå ein annan stad. Dermed har det mykje å seie kva tenesteytarar og familiemedlem tenkjer om å snakke om dette temaet (Eknes, 2000, s. 320). Kor vidt ein har tileigna seg kunnskap om dette, kjem altså an på kor mange som er villig til å snakke med personen om det (Eknes, 2000, s. 321).

I følge til funna mine lærte deltakarane mest om temaa kjensler, grensesetting og at det er lov å seie nei. Resultata frå intervju viser til at auka kunnskap om seksuell helse kan bidra til minske sårbarheit, når det kjem til vald og overgrep. Dermed er kunnskap om seksualitet nært knytt til vald og overgrep, slik informantane forklarar det. Forsking viser at personar med utviklingshemming etterlyser kunnskap om- å ta gode val, eigen seksualitet og å sette grenser, slik at ein kan ha trygge relasjonar (Brown & McCann, 2018, s. 128). I følge informantane er dette noko VIP-kurset kan tilby deltakarane. Her er det fokus på å normalisere tematikken og å lære deltakarane å seie «nei» og «stopp». Innhaldet i kurset er tilpassa kognitivt funksjonsnivå.

4.3 Førebygging

Funna frå intervju viser til at VIP-kurset kan gi personar med utviklingshemming informasjonen dei etterlys gjennom kurs. I resultatet vert innhaldet i kurset omtalt som verktøy. Studien til Brown & McCann (2018) tyder på at menneske med utviklingshemming ynskjer seg romantiske og intime forhold, men dei etterlyser teknikkar og opplæring for å kunne skape sunne relasjonar. I den samanheng kjenner dei på behovet for kunnskap som eit verktøy for at dette skal vere mogleg å gjennomføre (Brown & McCann, 2018, s. 128). Resultata frå dybdeintervju tyder på at ein ofte gir kunnskap til personar som jobbar med denne gruppa, men gløymer å gi den relevante informasjonen til dei det faktisk gjeld. På VIP-kursa får personar med utviklingshemming informasjon og kunnskap direkte, ikkje gjennom tenesteytarar, i følge informantane.

Resultata frå temaet førebygging viser også til at det sosiale aspektet av kurset opplevast som viktig for deltakarane. Forsking viser at personar med

utviklingshemming ynskjer å snakke om relasjonar, utfordringar og seksualitet. Det viktigaste er at dette skjer innan trygge rammer og at dei får dele egne erfaringar (Brown & McCann, 2018, s. 128). I følge mine funn frå dybdeintervjua er dette noko som har vore viktig for deltakarane i VIP. Nokre opplev nok at dei er annleis og at det er godt å komme til ein stad der ein kan dele erfaringar med andre som har same utfordringar. VIP-kurset kan tilby ein arena der miljøet tillatar deling, sjølv av tabubelagde tema.

Tilbakemeldingane etter VIP-kurset frå resultatet viser til verknaden eit slikt kurs kan ha på deltakarane. At gjennom kunnskapen dei har tileigna seg og teke i bruk, kan deltakarane sjølv førebygge vald og overgrep. Fordi dei har lært korleis ein identifiserer slike situasjonar. Funna viser òg til endring i åtferd. Mange med utviklingshemming har utfordringar med språk og kommunikasjon (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2016). Det kan dermed vere vanskelig å forklare andre kva ein har opplevd, til dømes ved eit overgrep. Nokre av dei som utsett personar med utviklingshemming for vald og overgrep, vil nok tenkje at ingen vil få greie på det, fordi den utsette har desse utfordringane. Dette, i tillegg til at personar med utviklingshemming kanskje ikkje er klar over kva ein blir utsett for, er svært utfordrande (Wilczynski et al., 2015, s. 9).

4.4 Styrkar og svakheitar

Oppgåva rettar seg mot personar med utviklingshemming, deira sårbarheit for å bli utsett for vald og overgrep, og kva betydning eit valdsførebyggande program kan ha for denne gruppa. Som vernepleiarstudent er personar med utviklingshemming ei brukargruppe eg har god kjennskap til, dette kan vere ei styrke då ein lettare kan sjå samanhengar med teorien og gruppa. Ei av mine svakheter kan ha vore at eg aldri har gjennomført kvalitative metodar eller hatt ei rolle som intervjuar før denne oppgåva. Når det kjem til intervjusituasjonen, kan det ha vore ei styrke at vi har to studentar som gjennomførte dette saman. Det kan styrka kvaliteten på spørsmåla vi la til intervjuguiden, dermed hadde vi meir å velje i til resultatata etter transkripsjonane vart gjort. Intervjua vart gjennomført over Teams, noko som førte til utfordringar ved transkripsjon, då lyden nokre gongar hakka. Då dette skjedde bad vi informantane om å gjenta seg. Vi hadde et utval på fem informantar. Styrken med dette var at eg kunne velje kva intervju som passa best for mi oppgåve. Ei svakheit kan ha vore at

tidsavgrensinga til denne oppgåva førte til at ein måtte utelate tre av fem intervju i analyse og koding, då denne prosessen ville blitt for omfattande. Dersom ein hadde hatt moglegheit til å inkludere alle intervju kunne ein hatt eit breiare spekter av resultat. Gjennom studiet har eg lært mykje om teikn på vald og overgrep, og korleis ein kan observere dette hjå tenestemottakarar med utviklingshemming. Men eg hadde lite kunnskap om førebygging. Dermed var eg relativt nøytral til temaet, som både kan vere ein styrke og ei svakheit i denne oppgåva. I forhold til forskning var det noko utfordrande at artiklane eg brukte var på engelsk. Samstundes kan den internasjonale forskinga ha styrka oppgåva, då den gav meg ei breiare forståing av temaet og underbygga anna teori.

5.0 Oppsummering

Denne oppgåva har teke føre seg problemstillinga: «Korleis beskriv VIP-instruktørar kursdeltakarane sin kunnskap om vald og overgrep, deira sårbarheit for å bli utsett for slike handlingar og betydinga av valdsførebyggingsprogrammet VIP?». Eg har brukt ei kvalitativ metode og gjennomført semistrukturerte intervju, med VIP-instruktørar som intervjuobjekt. Intervjua vart analysert, koda og koder frå to av intervjua vart nytta som resultat. Resultata viser til at personar med utviklingshemming kan vere sårbare for å bli utsett for vald og overgrep. Mellom anna på grunn av indre faktorar som kognitivt funksjonsnivå og ytre faktorar som korleis nokre menneske i samfunnet oppfattar denne gruppa. Det finnast mykje forskning om vald og overgrep, men lite av det rettar seg mot personar med utviklingshemming. Ei årsak til at denne gruppa manglar kunnskap om seksualitet, vald og overgrep, kan vere mangel på undervisning og opplæring. Det trengst meir forskning rundt vald og overgrep som rettar seg mot denne gruppa, samt evaluering av valdsførebyggande program for personar med utviklingshemming. VIP-kurset kan tilby personar med utviklingshemming kunnskap. Denne kunnskapen kan føre til at dei er i stand til å forstå kva dei utsettast for og dermed beskytte seg sjølve. Spesielt viktige resultat frå denne oppgåva var at VIP-kurset gir informasjon og kunnskap til dei det gjeld, direkte til personar med utviklingshemming. I staden for at det skal gå gjennom andre ledd, som tenesteytarar, først.

6.0 Litteraturliste

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, 5. november). *Psykisk vold*.

Henta 11. april 2022 frå

https://www.bufdir.no/vold/TryggEst/Overgrep/Psykisk_vold/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018, 27. april). *Seksuelle overgrep*.

Henta 25. april 2022 frå

https://www.bufdir.no/vold/TryggEst/Overgrep/Seksuelle_overgrep/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2016, 06.januar). *Utviklingshemming*.

Henta 7.april 2022 frå

https://bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Hva_er_nedsatt_funksjonsevne/Omsorgssvikt_eller_funksjonsnedsettelse/Utviklingshemming/?_gl=1*1hhatkf*_ga*MTg0OTE3OTI5NC4xNjQ3Mjc1MjE4*_ga_E0HBE1SMJD*MTY1MTgyNDc4Ni4xNC4xLjE2NTE4MjQ4MjluMA..

Brown, M. & McCann, E. (2018). Sexuality issues and the voices of adults with intellectual disabilities: A systematic review of the literature. *Research in Developmental Disabilities, 74*, 124–138.

<https://doi.org/10.1016/j.ridd.2018.01.009>

Dahl, N. C. & Sørensen, D. (2020). *Vold, overgrep og omsorgssvikt mot risikoutsatte voksne: forebygging, avdekking og håndtering*. Universitetsforlaget

Eknes, J. (2000). *Utviklingshemming og psykisk helse*. Universitetsforlaget.

Ellingsen, K. E. (2014). *Utviklingshemming og deltakelse*. Universitetsforlaget.

Forvaltningsloven. (1967). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker*.

(LOV-1967-02-10). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1967-02-10>

Grøvdal, Y. (2013). *Mellom frihet og beskyttelse?: vold og seksuelle overgrep mot mennesker med psykisk utviklingshemming – en kunnskapsoversikt* (Rapport 2/2013). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

<https://www.nkvts.no/content/uploads/2020/01/mellom-frihet-og-beskyttelse-1.pdf>

Helse- og omsorgstjenesteloven. (2011).

Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (LOV-2011-06-24-30).

Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2011-06-24-30>

Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Kommuneforlaget.

Jacobsen, D. I. (2015). *Forståelse, beskrivelse og forklaring:*

Innføring i metode for helse- og sosialfagene (2.utg.). Høyskoleforlaget.

NAKU - Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming. (2021, 08.februar). *Den*

medisinske diagnosen psykisk utviklingshemming. Henta 05.april 2022 frå

<https://naku.no/kunnskapsbanken/diagnose-psykisk-utviklingshemming-icd-10>

Nordlund, I., Thronsen, A. & Linde, S. (2015). *Innføring i vernepleie:*

Kunnskapsbasert praksis, grunnleggende arbeidsmodell. Universitetsforlaget.

Olsen, T., Bakkefjell, B. K., Dahl, N. C., Engbråten, A. L., Hansen, H. L. &

Kristiansen, H. M. (2020). *Utviklingshemming og seksuelle overgrep:*

kunnskap, rettssikkerhet og beskyttelse. Universitetsforlaget.

Stobbe, K. J., Scheffers, M., van Busschbach, J. T. & Didden, R. (2021). Prevention

and Intervention Programs Targeting Sexual Abuse in Individuals with Mild

Intellectual Disability: A Systematic Review. *Journal of Mental Health*

Research in Intellectual Disabilities, 14(2), 135–158.

<https://doi.org/10.1080/19315864.2021.1883780>

Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder: i praksis* (4.utg.). Gyldendal.

Tjørndal, A. & Fylling, I. (2021). *Digitale forskningsmetoder*. Cappelen Damm akademisk.

Utdannings- og forskningsdepartementet. (2005). *Rammeplan for vernepleierutdanning*. Regjeringen.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/pla/2006/0002/ddd/pdfv/269377-rammeplan_for_vernepleierutdanning_05.pdf

Wilczynski, S. M., Connolly, S., Dubard, M., Henderson, A. & McIntosh, D. (2015). Assessment, Prevention, and intervention for abuse among individuals with disabilities. *Psychology in the schools*, 52 (1), 9-21.
<https://doi.org/10.1002/pits.21808>

Åker, T. H., Josefsson, K. A. & Solberg, A. (2021, 24.februar). Personer med utviklingshemming trenger kunnskap om seksuell helse, vold og overgrep. *FONTENE*. <https://fontene.no/fagartikler/personer-med-utviklingshemming-trenger-kunnskap-om-seksuell-helse-vold-og-overgrep-6.47.769469.c0801bd621>

7.0 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1, Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

Viktig Interessant Person (VIP)

Evaluering av et voldsforebyggende program rettet mot personer med utviklingshemming

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et følgeforskningsprosjekt hvor formålet er å evaluere opplæringsprogrammet VIP. Vi ønsker å få kunnskap om hvordan kommunene har tilrettelagt for arbeidet med VIP og hvordan gruppelederne evaluerer gjennomføringen av opplæringen. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Forskningsprosjektet skal evaluere VIP programmet. Prosjektet vil gi innsikt i hvordan kommunene har tilrettelagt for gjennomføringen av opplæringsprogrammet VIP, og deres erfaringer i dette arbeidet. Videre vil gruppeledernes evaluering av programmet bidra til økt kunnskap om opplæringen og deres erfaringer i arbeidet med å benytte en slik metodikk i arbeidet med å lære personer med utviklingshemming om vold og overgrep.

Prosjektet har to hovedmålsettinger:

Målsetting 1: Å kartlegge hvordan kommunene tilrettelegger for at programmet skal kunne tas i bruk og deres erfaringer i arbeidet med VIP

Målsetting 2: Å evaluere hvordan VIP blir benyttet av gruppelederne knyttet til programtrohet (adherence) og etterlevelse (compliance)

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen på Vestlandet ved prosjektlederer ansvarlig for prosjektet i samarbeid med Likestillingssenteret ved [redacted] og VID vitenskapelige høgskole ved [redacted]

Studenter på Høgskolen på Vestlandet vil under veiledning fra prosjektansvarlige delta og gjennomføre intervjuer, transkripsjon og analyse av dataene.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du/dere blir spurt om å delta fordi dere har gjennomført eller har planer om å gjennomføre VIP kurs og fått opplæring av Likestillingscenteret i Hamar. I samarbeid med Likestillingscenteret tar vi kontakt med deg/dere for å invitere dere til å delta i evalueringen av VIP programmet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at vi vil invitere deg til et intervju. Vi vil snakke med deg, enten alene eller sammen med en kollega. Vi tror at intervjuet vil vare omtrent en time og vil gjennomføres enten digitalt eller fysisk etter avtale med deg.

Vi vil spørre om din/kommunens arbeid med å tilrettelegge for VIP kurs og hvilke erfaringer dere har gjort dere i dette arbeidet.

Videre vil vi høre om din/deres erfaringer ved å bruke VIP som metode for å forebygge vold og overgrep mot personer med utviklingshemming.

Det vil bli tatt lydopptak av intervjuet. I etterkant vil intervjuet transkriberes og lydopptaket vil lagres på Høgskolen på Vestlandets forskerserver. Det vil ikke lagres personidentifiserbare opplysninger i transkripsjonene.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du velge å trekke deg uten å oppgi grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Hvis du har deltatt på intervju vil du motta transkripsjon til gjennomlesning. Det vil være mulig å gi innspill ved gjennomlesning om det er noe du motsetter deg for videre bruk. Etter godkjenning av transkripsjonen vil det ikke være mulig å trekke seg fra studien da personopplysninger vil bli slettet i analysen.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Lydfilene vil oppbevares på forskerserveren på Høgskolen på Vestlandet som ivaretar gjeldende reglement for oppbevaring av personopplysninger.

Resultatene presenteres på gruppenivå og ingen personopplysninger/personer/kommuner vil kunne gjenkjennes når resultatene publiseres.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres i analyseprosessen og lydfilene vil slettes når prosjektet avsluttes etter planen våren 2023.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- - innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- - å få rettet personopplysninger om deg,
- - å få slettet personopplysninger om deg, og
- - å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Høgskolen på Vestlandet ved prosjektleder, epost.....

Vårt personvernombud:

Høgskolen på Vestlandet, Trine Anikken Larsen, epost: Trine.Anikken.Larsen@hvl.no Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet, Viktig Interessant Person (VIP) Evaluering av et voldsforebyggende program rettet mot personer med utviklingshemming og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- .. å delta i intervju alene
- .. å delta i intervju sammen med en kollega

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

7.2 Vedlegg 2, Intervjuguide

Intervjuguide VIP programmet, instruktører

I intervjuet vil vi spørre om prosessen med å etablere VIP i kommunen. Spørsmålene vil omhandle resultater og erfaringer med VIP i din kommune.

Hva slags stillinger/stillingsbetegnelse har du/dere? Hvor mange kurs har du/dere gjennomført og for hvem? Hvor mange deltagere har gått på kurset?

Alder

Kjønn

Dine erfaringer som instruktør:

Fortell om din erfaring med gjennomføring av kurset, hva har fungert bra og hva har vært utfordrende

Deltagernes utbytte av kurset:

Fortell om din vurdering av deltagernes utbytte av kurset

Hvilke tanker har du om hvordan programmet kan hjelpe til å redusere deltagernes sårbarhet og forebygge vold og overgrep?

Hvordan opplever du som VIP-instruktør at voldsforebyggende program kan hjelpe mennesker med utviklingshemming mot vold og overgrep? Og hvorfor er det viktig?

Hva er din vurdering av deltagernes kunnskap om vold og overgrep før de startet på programmet og hva erfarer du at de har lært?

Har du noen erfaring med hvordan de bruker den nye kunnskapen?

Kan du fortelle litt om det du mener er de viktigste modulene eller momentene i programmet?

Kjønn

Fortell litt om hvordan VIP programmet er tilpasset for menn og kvinner
Opplever du forskjeller på hvordan mannlige og kvinnelige deltakere erfarer VIP-kursene?

Er det flest jenter som deltar på kursene? I så fall, fortell om hva som kan være årsaker til at det ikke er flere gutter som deltar? Er det gjort tiltak for at det skal være lettere for gutter å delta på kursene?

Hva tenker du kan gjøres for å få flere gutter til å delta på VIP-kursene, og er det noe du mener er viktig å tenke på når det gjelder forebygging for menn med utviklingshemming?

Samarbeid og veien videre:

Fortell om dine erfaringer i samarbeidet med Likestillingscenteret og NOK. Hamar
Fortell litt om videre planer i arbeidet med VIP-kurset og forebygging av vold og overgrep mot utviklingshemmede i deres kommune

Avslutning:

Er det noe vi ikke har snakket om du har lyst til å fortelle om før vi avslutter?

Revidert: 160321

7.3 Vedlegg 3, NSD Godkjenning

29.3.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Viktig Interessant Person (VIP) Evaluering av et voldsforebyggende program rettet mot personer med utviklingshemming

Referansenummer

509154

Registrert

11.02.2021 av [REDACTED]

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for helse- og omsorgsvitenskap

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

[REDACTED]

Type prosjekt

Forskerprosjekt

Prosjektperiode

05.04.2021 - 31.07.2023

Status

14.03.2021 - Vurdert

Vurdering (1)

14.03.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 14.03.2021 med vedlegg. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

29.3.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.07.2023.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Karin Lillevold
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

7.4 Vedlegg 4, Koder

Informant 1	
1.	Utfordring at vi var nye som instruktørar
2.	Vi var kjendt med brukergroupe, den gruppa er som å seie at visst du kjenner ein med ADHD kjenner du alle med ADHD
3.	Dei første kursa innsåg vi at vi måtte bruke på relasjonsbygging
4.	Dei første kursa var tunge, men det vart eklare etterkvart
5.	Dei kan velge å søke om å delta ein gong til
6.	Vi vil prioritere nye deltakarar
7.	Ha plass til dei gamle
8.	Første gong eg har opplevd at vi gir tenestemottkarane eit verktøy, ikkje berre dei tilsette
9.	Dei tilsette får vertøy og faglig påfyll heile tida, det kan vere utfordrande
10.	Alle hadde ulike utfordringar, men kunne trekke fram noko godt
11.	Om so det berre var å sitte i ei trygg gruppe eller å snakke og vere saman med andre
12.	Hadde ein deltakar som var der for å lære seg å seie nei og at det var heilt okay
13.	Vi brukar skodespel som er tilpassa funksjonsnivået til deltakarane
14.	Der vi øvar på å seie nei i ulike situasjonar
15.	Første gong eg har vore med på at ein deltek i kurs i vaksen alder for å skaffe seg verktøy i korleis ein kan forsterke sitt eige sjølv og korleis sette grenser
16.	Vi har forskning som visar til at vi har ei ekstremt sårbar gruppe
17.	Det er ein samasett grunn til at dei er sårbare menneske
18.	Mange har hatt behov for hjelp heile livet, der dei er avhengige av andre menneske
19.	Grensene kan lett bli vaska vekk, dei skånast for mykje, og treng hjelp til mykje
20.	Det er noko med den kognitive funksjonen, det kan vere lett å overbevise, dei er i ein underposisjon når det kjem til makt
21.	Denne gruppa er overrepresentert når det kjem til overgrep, at dei går i overgriperrolla
22.	Alle menneske har rett til å ikkje oppleve vald eller overgrep
23.	Vi går gjennom ting som er sjølv sagt for mange, men ikkje for denne gruppa
24.	Fleire gongar gått gjennom deira rettar som menneske
25.	Rettar som ofte kjem som ei overrasking på dei, tildømes kva vald egentlig er
26.	Nei kan ikkje sei nei dersom dei ikkje veit kva dei vert utsett for, dersom dei ikkje veit kva vald er
27.	Kva gjer kjensler med oss og kva kjensler kjem når nokon utsett oss for noko
28.	Har eg trygge mennesker som eg kan fortelle det til
29.	Vi snakkar om at nokre hemmeligheter ikkje er bra hemmeligheter
30.	Ved å gi dei kunnskap på eit tilpassa nivå fortel vi at du er verd noko
31.	Vi følger ein perm og ein mal
32.	vi gjer oppgåvene saman
33.	Dersom du skal forklare kva eit heilt menneske er eller kva ei grense er, dette er konkret, men ei grense kan vere noko du ikkje ser
34.	Nokre gongar må vi ha fem ulike innfallsvinklar på materialet, slik at dei forstår
35.	Vi har opplevde historier
36.	Personar med to til ein bemanning og tvangsvedtak, er det noko i kurset som gjer at dei kan avslutte vedtaket etter kurset
37.	Personen har forstått kven den er og har fått språk for det og kan utrykke det
38.	For første gong hadde ho sagt nei til sin ekskjæreste når han kom på besøk
39.	Han hadde ikkje forgrepe seg på ho denne gongen
40.	Det handler om alt frå dei små- til dei store tinga
41.	Heiter sjølvforsterkande kurs på svensk. Identitetsbyggande og sjølvforsterkande kurs
42.	Konsekvensen av kurset er at det kan gi verktøy for å forhindre vald eller overgrep
43.	Det har skjedd ei utvikling sidan reforma kom i 1991
44.	Når vi spør kva vald er, veit dei at det ikkje er lov å slå
45.	Nokon kontrollerar pengane dine, økonomisk vald
46.	Nokon brukar funksjonsnedsettinga di til ein ulempe for deg, er vald
47.	Nokon har ei psykisk makt over deg eller bestem over livet ditt, er vald
48.	Kjem som ei overrasking på mange
49.	Dei forstår at dei ikkje er åleine i verda
50.	Alle har jo opplevd noko i livet som ikkje har vore greitt
51.	det har ikkje vore nokon stad eller ein møteplass å snakke om dette
52.	Dei møtar personar med same hjepebehov som har opplevd noko liknande sjølv
53.	Følelsen av å ikkje vere åleine gjer noko med dei
54.	Nokre av deltakarane utveksla kontaktinformasjon i etterkant
55.	Dei som bur i bufellesskap har vore i opposisjon når dei forstod at dei kunne seie nei
56.	Dei har ikkje vore gjennom den utviklinga før no
57.	Dei er materialet i si heilheit som gir den gode verdien
58.	Det som følger meg er kva er kjensler og kva gjer dei med oss
59.	Også det med menneskeverd, rettigheter og å forstå at vi alle er menneske
60.	Lagt opp til reine manne- og kvinnegrupper, eller det kjønnet du identifiserar seg
61.	Vi snakkar om å ta val og korleis øve på å ta riktige val
62.	Om det er lurt å få born eller ikkje kjem ikkje opp på mannegruppe, då det er ei typisk jentegreie
63.	Mannegruppa delte mykje og viste respekt for kvarandre
64.	Kjønn har ikkje noko å seie for utbytte
65.	Det var fleire kvinnlige deltakarar denne gongen

66.	Kjem ann på kva hjelpebehov dei har. Har ei brosjyre og invitasjon som sendast til bufelleskap, aktuelle samarbeidspartnarar og skular
67.	Opptil leiar og primærkontakt i bufelleskap å nå ut til tenestemottakarar
68.	Skal ha fleire informasjonsmøter for personal i forhold til rekruttering
69.	Snakka med tilsette om utbytte til deltakarane og at ein kan ha godt utbytte òg med lågt funksjonsnivå, dette gir positivitet
70.	Prøvar å sette saman gruppene etter funksjonsnivå, for å tilpasse innhaldet
71.	Vankelig å legge tilrette
72.	Gjer ikkje noko om du ikkje kan lese eller skrive, eller er nonverbal
73.	Brukar type ASK, teikn til tale
74.	Vi har eit godt samarbeid
75.	Dersom vi lurar på noko, har utfordringar er dei lett tilgjengelig og gir gode råd
76.	Satsingsområde for kommuna, viktig felt
77.	Når ut til flest mogeleg og at dei skal forstå nytteverdien og alvoret i det
78.	Vurdere effekta på kurset og vegen vidare
79.	Ønskar samarbeid med andre kommunar i området
80.	Vi er ei lita gruppe som kan klare veldig mykje
81.	Spre ordet
82.	VIP-kurset snakkar lite om seksualitet, meir om grenser
83.	Kva er greitt, kva er min kropp eller ikkje, bør normalisere å snakke om seksualitet i bufelleskap
84.	Flaut for mange å snakke om sex, sex er ei privatsak
85.	Alle har ein seksualitet
86.	Normalt fungerande born lærer om seksualitet allereie i barnehagen
87.	Menneske med utviklingshemming vert teke ut av ordinær undervisning, må få slutt på
88.	Eit normalt born treng hjelp og støtte frå dei er små, vert meir sjølvstendig og flyttar ut før dei er 30år
89.	Mange tenestemottakarar i habilitering opplev aldri dette
90.	Vert aldri heilt sjølvstendige, fordi dei er avhengige av støtte heile livet
91.	I den manglande prosessen er det nokre grenser som aldri vert etablert eller viska ut
92.	Kjem ikkje unna at nokon som jobbar med denne gruppa missbruk posisjonen sin, vil vere der du minst ventar det
93.	Viktig å lære tenestemottakarane å seie nei og stopp

Informant 2

1.	Det første kurset
2.	Instruktøren fortel om usikkerhet rundt oppstart av første kurs
3.	Usikker på kor mykje deltakarane fekk med seg, det låg litt høgt
4.	For avansert språk, mange faguttrykk deltakarane ikkje forstod
5.	Måtte tilpasse nivået på språket
6.	Måtte tilpasse ord fordi dei ikkje forstod
7.	I staden for språk brukte vi bilder og rollespel
8.	Forståelsen var det største utfordringa
9.	Jo lenger ut i kurset ein kom vart dei bedre kjendt med oss, jo tryggare blei alle og då blei det lettare å halde kurset
10.	Utfordringar at nokre på same gruppe ikkje kunne lese og skrive
11.	Tilbakemeldingar om at dei har hatt veldig stort utbytte av kurset
12.	Første gongen dei fekk snakke om følelsar
13.	Lært å seie nei og seier oftare nei til personalet
14.	Ei som vart utsett for overgrep rett etter kurset
15.	Usikre på om ho har forstått innhaldet i kurset eller ikkje
16.	Ho vil på eit nytt kurs
17.	Ho fortalte om overgrepet sjølv og det vart ei politisak
18.	Ikkje første gong det skjer
19.	Ho sa nei, hadde lært å seie nei, men det vart ikkje godteke
20.	Dei er veldig utsatt, det er ei sårbar gruppe
21.	Dei har ikkje dei same verktøya som oss, dei har aldri lært
22.	Ikkje fått seksualundervisning, teke ut av ordinær undervisning
23.	Det finnes andre typer vald, som økonomisk vald som dei ikkje forstod
24.	Brukarar kan møte nokon på gata som synst dei e fine, så bli med dei heim
25.	Han sa han elska meg, men det er ingen som seier det etter første møtet
26.	Det kognitive funksjonsnedsettelsen gjer at dei ikkje skjønna på same vis som andre
27.	Har ikkje fått opplæring, dette merkast på kursa når brukarane sa at dette har dei aldri hørt eller snakka om før
28.	Det er nok litt skummelt for pårørande at dei har barn, sjølv om dei no er vaksne.
29.	Trur det kan hjelpe kvar enkelt deltakar, dei får ei forståing om at det dei utsettast for faktisk er vold, for det tenkjer dei ikkje på.
30.	Trur VIP-programet er eit kjempegodt verktøy, visst vi får deltakarane til å gå.
31.	Vi såg på enkelte av gruppesamlingane at dei følgte fort kvarande.
32.	Å vere slem med andre, då gjorde dei slik som alle andre gjorde

33.	Dei har ikkje verktøy til å seie at dette vil ikkje eg vere med på.
34.	Trur det handlar om at dei skal skånast fordi dei kanskje ikkje forstår.
35.	Trur det handlar om vår opprætting av at dei ikkje treg å lære om dette, fordi det er noko dei ikkje skal.
36.	Dei har ikkje den same foræen som ungdom, der dei kan snakke om ting som skjer.
37.	Dersom dei går på offentlig skule, kjem dei ikkje inn på dei same foræene som andre.
38.	Dei vert ein del av samfunnet, men delar av dei er på utsida.
39.	Det handlar også mykje om ytre faktorar
40.	Det dei lærar av seksualitet er at dei trykker på ein pornofilm og det er ikkje seksualitet. Det der ikkje slik det burde vere.
41.	Har tatt kurs i adferdsterapi, der var det ein som hadde om seksualitet og fortalte historiar om dette gruppa og seksualitet.
42.	Han snakka med dei om seksualitet og dei hadde ikkje forståelse ein gong.
43.	En i en bolig angrep personal dersom han såg bind i dei kvinnlige tilsatte sine vekser.
44.	Han var oppvaksten på gard, blødning var eit teikn på at kuene var befrukta.
45.	Han trudde at då skulle han ha sex, for det gjorde dei på graden.
46.	Dei lærar ikkje på same vis.
47.	Trur ikkje dei hadde so mykje kunnskap før vi starta, men at dei sitt med mykje kunnskap som dei kanskje ikkje klarar å formidle
48.	Vi spurte kva dei hadde lært mest om
49.	Det går mykje på grenser, at følelsane eg har er lov og at eg har lov til å seie nei.
50.	Har forstått at fleire av deltakarane meiner personal ikkje høyrer på dei, dei går berre inn i leiligheten uten å ringe på, sjølv om dei seier nei.
51.	Dei har nok blitt flinkare på det, men det er vanskelig å seie fordi det er individuelt.
52.	Guttegruppa og den eine jenta hadde nok stort utbytte av det.
53.	Ho andre overraska oss litt, då ho ikkje kunne lese eller skrive, men reflekterte mykje.
54.	Ho hadde språk og ville ta eit kurs til, ho grein når ho skulle slutte
55.	Filmen Afson hadlar om seksuelt overgrep mot ei ung utviklingshemma jente og korleis du kan oppdage det
56.	Det er ein veldig sterk film som vi viste, men var utsikre på om vi skulle vise den.
57.	Vi spurte i fjerde leksjon kva som var det vanskeligaste med programmet.
58.	Filmen vi såg, ho satt med hovudet ned i bakken. So ho har nok fått med seg meir enn vi trudde.
59.	Dei har hatt utbytte, men det har vore individuelt, kanskje noko med gruppesamansetninga.
60.	Det har komt tilbakemeldingar om at dei merkar endring i oppførsel på ei jente, ho har lært fordi ho gjerne har tre kjærrestar på ein gong
61.	Klarte ikkje seie nei, men no har ho sætte ned foten. Ho brukar sine egne erfaringar rundt venar til å seie at dette vil eg ikkje vere med på.
62.	Sikker på at dei har fått med seg noko
63.	Dei viktigaste modulane er dei som går på grensesetting, følelsar og vald
64.	Men vold var veldig skummelt for fleire av dei
65.	Dei følte dei ikkje kunne fortelle heime, det med kven som styrar pengane dine. Altså økonomisk vald.
66.	Opplegget er lagt opp slik at det heng saman, det med makt og eg som person, eg er verd noko
67.	Vanskelig å trekke ut noko, det var heilheita som betydde noko
68.	Leksjonene gjekk inn i kvarandre, tildømes var det tre leksjonar sidan vi hadde om følelsar
69.	Ingen forskjell på tilpassing ut frå kjønn.
70.	Gutane gav uttrykk for at dei aldri hadde lært om det eller snakka om det og ville lære meir.
71.	Jentene hadde snakka med andre om det, men opplevde at gutane var bedre på å snakke.
72.	Gutane vart meir opne enn jentene.
73.	Ho eine kunne ikkje lese og skrive, ho andre budde for seg sjølv ei eiga leilighet, ho hadde blitt utsett for overgrep sjølv.
74.	Du kan ikkje sjå at ho har ei utviklingshemming, ho har vanleg jobb og ein del manglar
75.	Vanskelig å sjå om det var forskjell på gutar og jenter
76.	Trur ikkje det er so stor forskjell på det, ut frå gruppa vi hadde
77.	Det har vore fint. Dei har vore ei tryggleik for oss når vi har vore usikre på ting.
78.	Under halvårsvurderinga diskuterte vi at det var nokre ting i kursa som vi ikkje var forberedt på som kom fram
79.	Det kom fram gamle overgrep, stansa vi dei raskt nok, men det var vanskelig å vite korleis vi skulle handtere det
80.	Vi fikk tilbake melding på at vi hadde gjort riktig
81.	Tryggleik at vi kunne kontakte dei om vi stod fast
82.	Skulle starta med nye kurs i vår, men kom ikkje nok påmeldingar
83.	Jobbar med å få ut budskapet for å få deltakarar
84.	Vert stoppa av pårørande som synst det er skummelt at borna deira skal på noko dei har lite informasjon om kva er
85.	Det er berre ein bolk som handlar om vald og overgrep, resten er kunnskap dei har godt av
86.	Dei fleste bur i bolig
87.	Dei eg jobbar med bur i eigen leilighet, prøvar å få dei til å melde seg på
88.	Held på å utarbeide korleis ein kan spre budskapet
89.	Kognitivt varierte dei frå veldig lågt til veldig sterkt
90.	Hadde deltakarar som var nonverbale på den eine gruppa
91.	Vanskelig for eine gruppeleiar, då ho var primærkontakt til den nonverbale jenta
92.	Valgte å slutte, fordi ho krevde so mykje av primærkontakta, for ho var den einaste som forstod
93.	Fordel om dei er på nokså likt nivå
94.	Ein med downs, kunne lese men ikkje skrive, fekk hjelp til å skrive og reflekterte mykje
95.	Vanskelig å vite kor mykje han fekk med seg
96.	Han møtte opp kvar gong og synst de var stas

97. men dei andre gutane var veldig høgt fungerande og dei hadde meir utbytte enn han med Downs
98. Finne deltakarar på same nivå
99. Lettare for gruppeleiarar og instruktørar å tilpasse i staden for å dele seg so mykje.
100. Tjenesteytarar snakkar lite med tjenestemottakarar om grenser, vald og seksualopplæring
101. Ville ikkje fortelle når dei kom tilbake til boligane, for det som blei sagt i rommet blei i rommet.
102. Dei tok eigarskap over informasjonen som vart delt
103. Det var vanskelig for personalet fordi dei ikkje viste kva vi hadde snakka om
104. Dei har lov å sei kva vi har prata om
105. Det har aldri vore eit tema å snakke om slike ting
106. Når du ikkje klarar å sette ord på korleis du har det går det ut over atferden
107. Virka som det var større rom for å opne seg hjå gutane enn jentene fordi dei var bere to
108. Egne grupper for kvart kjønn
109. Sjefen min meldte meg på fordi eg held kurs i vald og truslar i kommuna
110. Glad for at eg sa ja til å vere instuktør, eg lærte mykje om meg sjølv og håpar eg kan overføre det til deltakarane
111. Jobbar i ambulerande teneste, med alt frå utviklingshemming til tung psykiatri og rus
112. Litt som heimetenesta, men ei anna brukargruppe med mange unge traumatiserte
113. Mange eg jobbar med har blitt utsatt for overgrep og vald frå dei var born
114. Viktig tema som bør spres meir
115. Glømt gruppe menneske som ikkje har fått anledning til å gå på kurs, dei hadde ikkje vore på kurs før
116. Nokre av dei går på offentleg skule, andre på ein anna type skule. Slik at dei ikkje har dei same verktøya
117. Dei som lettast utsettast for overgrep er dei med utviklingshemming, ofte er overgriparen i nær familie
118. Personal utnyttar makta si og utsett dei for økonomiske overgrep
119. Overgriper ser at dei er lette offer
120. Om dei har lett utviklingshemming avslørar dei raskt at dei ikkje er som alle andre
121. Det er jo dei som skal vere dei trygge
122. For dei eg kjenner som har blitt utsatt i nære relasjon vert atferden tøff
123. Ei ung jentje opplevde mykje vald i oppveksten som born av to rusmisbrukarar
124. Ho havna i fosterheim der ho vart utsett for seksuelle overgrep av fosterfar og fosterbror
125. Ho har alltid vore veldig tøff, både i arbeidsliv og på skulen.
126. Det kom fram i ein alder av 33år og teke tak i for det kan ho ikkje sitte med åleine
127. Ho vil gå på kurs
129. Dei fleste som har blitt utsatt for noko har meir sinne i seg
130. Kanskje fordi dei aldri har snakka med nokon om at det ikkje er deira skuld, for det er det ikkje
131. Tenesteytarar har ikkje nok kunnskap
132. Tenesteytarar hadde kanskje lest atferden annleis om dei såg filmen
133. Fordi dei prøvar å sei at dei har det vanskelig, men får det ikkje til
134. Vi ser det kanskje ikkje før det vert sagt eller kjem fram
135. Det finnes ikkje vanskelige brukarar, det finnes brukarar som har det vanskelig
136. Mange har nok mykje inni seg som dei ikkje får sagt
137. Jenter ser på andre jenter rundt seg
138. Vi pratar opent i personalgruppa, kva ser dykk på, kva spør dykk om, sjå på atferd
139. Vi har mange brukere som har blitt utsatt for overgrep som vi har vore med i prosessen til
140. I boligar er det litt fleire holdningar som "ho eller han er berre sann, dei har alltid vore sann"
141. Dei tenkjer ikkje over grunnen til atferden.